

Anadolu irfanını doğru kavramsallaştırmak

ERCAN YILDIRIM

Anadolu irfanı Anadolu'nun İslamlaştırılması, vatan haline getirilmesi sürecindeki milli karakterdir. 15 Temmuz darbe girişimi büyük oranda Anadolu irfanı insan, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın çağrısıyla çok daha güçlü ve silahsız şekilde tankları, uçakları karşısına dikti. Öyle bir ülkede yaşıyoruz ki kavramlar eylemlerle aydınlanırken, eylemler kadim bilgelik vasfından yeniden üretiliyor. Anadolu irfanı tam da bu ortamda tartışılmaya başlandı; üzerinde düşünülmeden herkesin, her fraksiyonun kendi tanımlarına mahkum hale geldi. Çok basit, düz, ilk akla gelebilecek şekilde. Anadolu irfanı tasavvufi estetik... o da yetmedi, heterodoks, hümanist ekseni çaçıl algıları istilasına uğradı.

Anadolu irfanı, toprağı vatan yapma, boyları, soyları, kabileleri, etnik unsurları millet kılma aşamasında birleşti, bittinleşti, müşterek hisleri kuvvetlendiren, Anadolu'yu, Türkleri küfürden, batıdan, öteki unsurlardan koparan ayrıcaıklı geneldir...

ANADOLU İRFANININ KAYNAKLARI

Öncelikle küfür ile İslam'ın ayrıştırılması, akabinde Müslüman unsurların boy, soy, etnik iddialarına arka plana iterek birleştirilmesi aşamasındaki kültürel, orfi, İslami hatta siyasi tavırların hepsi Anadolu irfanı olarak şekillendi. Buradaki temel taşların en başında tasavvuf, hususen vahdet-i vücud gelir.

Yesevi geleneğinden Yunus Emre ekolüne kadar geçiş dönemi, Mevlana, İbn Arabi, Gazali ile birlikte tabii ki bu toprakların çıkardığı Ahmedîye, Muhammedîye, Mevlîdî, Danişmendîye, Envârü-i Aşkın, Müzekki'n-Nüfus, Kara Davud, Mızraklı İlimihal, Marifetname, Battalname, Sultukame gibi doğrudan halk yakalayan, halkın İslami ve gündelik hayatlarında etkin etkiler Anadolu irfanının önemli kaynaklarıdır. Mevlîdî, çağdaş dönemlerde küçümsense bile hala Anadolu insanının başyurdu, saygıda kusur etmediği önemli bir metindir.

Türk düşüncesinde kimi ekollerin Anadolu Aydınlanması dediği neohümanizmin

Anadolu irfanı sonuna kadar siyasidir, ehli sünnetin ikamesi. Harefilğin katı kaideli ama insan merkezli, özgürlüklük tavrının yerleşmiş halidir. Bu anlamda yine kritik kavramların başında adalet gelir...

tavırlardan, daha büyük zararlar açacak eylemlerden, fitneyi besleyecek söz ve davranışlardan kaçır; bir dönem küçümsendiği üzere ibadetlerini bikhakk yerine getirmeyi yeterli görür.

Anadolu irfanını belirleyen kistasların başında devlet anlayışı gelir. Anadolu irfanı insan ile bağlılık arasında ki kıldan ince kıldan yerde başlar... Anadolu irfanı sadece epistemolojik, metafizik ya da yöntem olarak seçmeyi, akletmeyi, hoşgörü, şefkat, merhamet göstermeyi öne çeken algının ötesinde büyük oranda, siyasi ve toplumsal üslub meselesidir.

Anadolu irfanı sonuna kadar siyasidir, ehli sünnetin ikamesi, Harefilğin katı kaideli ama insan merkezli, özgürlüklük tavrının yerleşmiş halidir. Bu anlamda yine kritik kavramların başında adalet gelir... Adaletten sapan, Hak olanı gözardı eden idareciler, sultanlar "homurdan muhalefet" in gadirine işyan, meşruyet imkânını kesinlikle vermez ve "sartlar olgunlaştığında" o kişinin hesabını görür, hesap görmezden gelir! Burada Anadolu irfanını tanımlayan kavramlardan biri de "sartlar olgunlaştığında"dır.

Erken dönem Cumhuriyet devrimlerini reddeden fakat işyan da etmeyen üjema, arif, alim, aydın kesim eleştirilse bile sedit siyasi iklimin "çok daha büyük zararlar açması" işte bu irfanı alt yapı nedeniyle engellemek ister. Demokrat Parti'nin çıkışı değil ama aldığı oy Anadolu irfanının sonucudur; Menderes'in idam edilmesinde sessiz kalmaması da yine bu irfanı dahildir! Çelişki gibi görülebilir fakat yine "sartlar olgunlaştığında"nda tavır net biçimde Menderes'i iktidara getiren gösteren Anadolu irfanı, onun idam edilmesine ancak şartlara bağlı olarak Fatih'lerle, gözyaşlarıyla karşı koyabildi.

DEVLET, MİLLET, EHLİ SÜNNET

"Edeb ya hu'dan, "ya Hakk'ı söyle ya sus" kadar pek çok deymi de içine alan Anadolu irfanı, Recep Tayyip Erdoğan'ın iktidara gelmesi, farklı darbe girişimleri

kamı düzeninin tarumar edilmesinden hoşlanmaz, farklı dil, din, ırk, mezhebe sahip insanlarla hoşgörü içinde yaşamayı çok iyi bilir, bunu gösterir ama bu kesimlerin kendi meşreplerini dayatmasını hoş karşılamaz. Babailer İsyânı'nda, fetret döneminde, Kalenderler hareketinde, batini ekollerin teşirlerinde, heterodoks isyanlarda devlet önemli bir belirleyici olarak ehli sünnet ile özdeşleştirilir, bunlara destek vermez. Aynen Gezi olaylarında olduğu gibi...

Gezi olaylarını sadece karanlık odakların oyunu olarak görmeyen Anadolu irfanı, İslam, Türk, ehli sünnet damarı korur, korunmasına destek olur. Bu bakımdan "ya devlet başa ya kuzgun leşe" inancı her daim temel saiklerin başında gelir.

Anadolu irfanı devlet, millet, İslam sacayağına dayanır, bunun haricindeki her türlü cemaat, tarikat, dini-siyasi yorum furdur! Yıllarca sol ve İslamcı kesimlerden gelen "bu milletin koyun gibi" davranış, kuzu kuzu gidip oyunu kullandığı, sağ muhafaza partileri iktidarda tuttuğu yakınması siyasi hayatın en önemli tezi oldu. Kemal Tahir'in deyimleriyle Türk köylüsü-Anadolu insanı reaksiyonda bulunmaz, kendi başına bırakılırsa hiçbir şey yapmaz, emir verilirse düşünmeden gerçekleştirir. Yahya Kemal'in,

"Eğil dağlar eğil, üstünden aşam Yeni talim çıkmış varam alşam." türküsüne atfında olduğu gibi biz Türkler, Anadolu irfanı biraz da "güzideleer sınıfı"dır.

Önüne vasıflı, yetenekli, Hakk'ı söyleyenler düşüştüğü zaman engel tanmaz. Tevekkül, teslimiyet, dua, merhamet, Hak ile batla dayalı düşünme yöntemi Anadolu irfanının belirgin vasıflarıdır.

İhtiyatlı olmayı, kahramanı severiz, ferasetli, basiretli davranmayı tavsiye ederiz, marjinallikten kaçır, "çıkıntılık yapmaktır", "kimsemin ilerisine gerisine karşımamak" tarafsızlıyız.

Hayatı gavur ile Müslüman ayrımı üzerine kururuz; kavga da bile zulmeden, "gavur

Türk düşüncesinde kimi ekollerin Anadolu Aydınlanması dediği neohümanizmin farklı versiyonlarının abarttığı hoşgörü, bir arada yaşama kavramlarında kestası İslam olarak belirlenir Mevlîdî. Süleyman Çelebi'nin metninde İslam'ı öteki dinlerden ayıran en temel hususiyet Hz. Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğunu katıyete kabul ettirmesidir. İslam ile öteki dinler arasında diyalog kurma girişimlerini kendi döneminde kestığı gibi asırlardan bu yana İslam'ın biricikliğini nesillerden nesillere aktardı, Anadolu irfanına en büyük katkıyı sundu.

Tarikatlar, Anadolu irfanının taşınmasında, metafizik alanın genişletilmesinde bariz katkılar sunarken, bilhassa medeniyet peşinde koşmadan, ahlak, edeb ekseni yaşama pratiğini etkili kıldı.

Anadolu irfanının kaynakları pek çoktur; baktığı her şeyde Allah'ı gören vahdet-i vücud, "bir kez gönül yıktın ise bu kıldığın namaz değil" diyen Yunus Emre, aynı zamanda diyalog kurma yaparken İslam'ın emir ve yasalarını harifien yerine getirmeyi, namaz kılmanının küfre güfretceğini de net olarak ifade eder.

Anadolu irfanının bir ucunda hikmet de vardır; Nasrettin Hoca'nın rafine ibretlik siyasi, sosyal hatta dini göndermeleri, menkibeler, şifahi kültür, Selçuklu ve Osmanlı entelektüel kaynakları ve mutlakalemek gerekir ki fütüvvet ve ahlik kültürü hikmete dayalı irfanı besler. Ebbette bu da milli karakterin oluşmasını sağlar.

Anadolu irfanının kaynakları arasında tabii ki Hacı Bektaş-ı Veli, heterodoks yaklaşımlar, Mevlevîlik, Melametlik hatta Kalenderlik bulunur fakat tasavvufi ama kaynak Nakşîlikdir. Gerek heterodoksün sınırsız özgürlük sahası gerek Nakşîliğin ve tarikatların gündelik hayatı da düzenleyen sistemli doktrinleri Anadolu irfanını bugünlere getiren. Modernite ve Osmanlı'nın parçalanıp yok olmasından sonra Anadolu irfanı tamamıyla "yeraltına" inmişir yani ne tasavvufi ve tarikatların, cemaatlerin ne de heterodoksünin katkısından bahsetmek mümkün değil.

SARTLAR OLGUNLAŞTIĞINDA...

Cumhuriyet inkılaplarının sert, katı, tavizsiz yürütüldüğü dönemde sahiden Anadolu irfanının devreye girdiğini, Osmanlı'dan tevaris eden bir anlayış şiddetten kendini azade kıldığını söyleyebiliriz. İşte tam da burada "halk İslam" denen, millet uhdesindeki İslami yaşayış öne çıkar. Anadolu irfanı keskin dönüşlerden, radikal

Anadolu irfanı, Recep Tayyip Erdoğan'ın iktidara gelmesi, farklı darbe girişimleri karşısında halk tarafından sahiplenilmesi, Gezi ve 15 Temmuz darbe girişimine karşı durulmasında da belirleyici aktör oldu. Devlet, otorite, şiddet ve güç konularında Türkiye'yi Menderes döneminde zamnedilen kesimlerin darbe girişimi, artık "sartların olgunlaştığı"nu düşünen halkın irfanıyla, siyasi takip ve işyankar, zulme işyan eden karakteriyle fiili harekete dönüştü. Anadolu irfanı muhalefeti zaman zaman sessiz sedasız, destek vermeden, kimi zaman da siyasi ve fiili eylemleriyle gösterebilir.

Anadolu irfanı bozgunculuğu severiz,

Hayatı gavur ile Müslüman ayrımı üzerine kururuz; kavga da bile zulmeden, "gavur gibi eziyet ediyor, gavur gibi vuruyor" deriz. Merhametsiz, şefkatsiz olana gavur gibi adam nitelemesinde bulunurken gavur çoğunlukla "hain" manasına gelir.

İslam ile yoğrulan Anadolu irfanında orfi, İslami umdelele birleşir; saf iman hala bir yerlerde gezinir, kritik eşiklerde ortaya çıkar; bizi Çanakkale'de, İstiklal Harbi'nde biraz da "siyasi tecrübemiz", safi imanımız, İslami kültürümüz, hayatı hala Hak-batıl olarak gören benliğimize, en önemlisi "kalbi iman"a bağlı Anadolu irfanı kurtardı!

Müşahedat

HASAN AYÇIN

